Пролетары ўсіх краін, еднайцеся!

Комуністычная партыя (большэвікоў) Беларусі

Совецкая Беларусь

ОРГАН ЦК КП(б) БЕЛАРУСІ, СОЎНАРКОМА І ПРЭЗІДЫУМА ВЯРХОЎНАГА СОВЕТА БССР

№ 105 (7546) ЧАЦВЕР 4 ЛІСТАПАДА 1943 г.

ПРАЧЫТАЎ — ПЕРАДАЙ ДРУГОМУ

Няхай жыве перамога англа-совецка-амерыканскага баявога саюза над злейшымі ворагамі чалавецтва—нямецка-фашысцкімі прыгнятальнікамі! Усе сілы і баявую магутнасць свабодалюбівых народаў на хутчэйшы разгром гітлераўскай Германіі!

З Заклікаў ЦК ВКП(б) да 26-й гадавіны Вялікай Кастрычніцкай Сацыялістычнай Рэвалюцыі.

ЗАКЛІКІ БАРАЦЬБЫ І ПЕРАМОГ

Надрукаваныя Заклікі ЦК ВКП(б) да 26-й гадавіны Вялікай Кастрычніцкай Соцыялістычнай Рэволюцыі з'яўляюцца дакументамі вялікага палітычнага значэння. Заклікі ЦК ВКП(б) прасякнуты непахіснай рашучасцю ўсяго совецкага народа накіраваць усе свае сілы на канчатковы разгром гітлераўскай Германіі, на поўнае ачышчэнне нашай совецкай зямлі ад нямецкіх захопнікаў.

Прайшло 26 год, як рускі народ у садружастве з брацкімі народамі, пад кіраўніцтвам партыі Леніна—Сталіна, скінуў уладу капіталістаў і памешчыкаў і пабудаваў соцыялістычную дзяржаву — дзяржаву рабочых і сялян. З таго часу наша вялікая Соцыялістычная дзяржава ператварылася ў магутную індустрыяльную і калгасную краіну.

Наша родная Беларусь, роўная сярод роўных рэспублік Совецкага Саюза, з кожным днём расла эканамічна і культурна. За годы совецкай улады яна ператварылася ў індустрыяльна-калгасную ордэнаносную рэспубліку. Гарады яе сталі вялікімі прамысловымі цэнтрамі з шырокай сеткай вышэйшых навучальных і культурных устаноў. Калгасная вёска была ператворана ў фабрыкі хлеба і мяса, тэхнічных культур.

Мірную працу і шчаслівае жыццё совецкага народа парушыў люты і каварны вораг—нямецкія імперыялісты. Як дзікія звяры, уварваліся нямецкія захопнікі на нашу зямлю. Крывёю і агнём яны імкнуліся скарыць наш народ, ператварыць яго ў рабоў нямецкіх капіталістаў і паноў.

Па закліку вялікага правадыра таварыша Сталіна ўсе народы Совецкага Саюза, як адзін чалавек, узняліся на вялікую Айчынную вайну супроць нямецкіх захопнікаў. Як адзін чалавек, яны ўступілі ў крывавую бітву з лютым ворагам.

26-ю гадавіну Вялікай Кастрычніцкай Соцыялістычнай Рэволюцыі совецкі народ сустракае бліскучымі баявымі поспехамі. Чырвоная Армія наступае па ўсяму фронту. Сілаю зброі, якую даў ёй наш совецкі народ, гоніць яна на захад крывяжэрных нямецкіх захопнікаў, ачышчае нашу родную зямлю ад гітлераўскай погані.

ЦК ВКП(б) заклікае танкістаў, кавалерыстаў, артылерыстаў, усіх воінаў Чырвонай Арміі на новыя баявыя подвігі па разгрому і выгнанню нямецкіх захопнікаў з нашай свяшчэннай зямлі.

Доблесныя воіны Чырвонай Арміі з кожным днём узмацняюць свой наступальны парыў наперад, на захад.

Пачалося вызваленне ад нямецкіх захопнікаў нашай роднай Беларусі. Над раённымі цэнтрамі Беларусі — Хоцімскам, Мсціслаўлем, Клімавічамі, Касцюковічамі, Краснаполлем, Дрыбінам, Чэрыкавам, Крычавам, Лёзна, Суражам, Церахоўкай, Добрушам, Свяцілавічамі, Лоевам, над тысячамі беларускіх вёсак зноў развінаецца сцяг Кастрычніка. Сотні тысяч людзей вырваны з крывавых лап нямецкіх душагубаў. У вызваленых раёнах разгортваецца вялікая творчая праца, залечваюцца цяжкія раны, нанесеныя акупантамі.

«Працоўныя вызваленых ад ворага раёнаў! Хутчэй аднаўляйце гарады і вёскі, прамысловасць, транспарт і сельскую гаспадарку, разбураныя гітлераўскімі разбойнікамі!».

Зараз, калі разгортваюцца рашаючыя бітвы, калі ідзе масавае выгнанне нямецкіх захопнікаў з нашай зямлі, партызанскі рух павінен набываць яшчэ больш шырокі размах. Заклікі ЦК ВКП(б) гавораць:

«Совецкія партызаны і партызанкі! Дапамагайце наступаючай Чырвонай Арміі сакрушаць ворага! Узмацняйце ўдары па нямецкіх тылах, разбурайце чыгункі, масты і сродкі сувязі, знішчайце жывую сілу праціўніка! Не давайце немцам спальваць нашы вёскі і гарады! Ратуйце совецкіх людзей ад угону ў нямецкае рабства і знішчэння іх гітлераўскімі катамі!».

На заклікі ЦК ВКП(б) да 26-й гадавіны Вялікай Кастрычніцкай Соцыялістычнай Рэволюцыі ўсе, як адзін, адкажам яшчэ большай дапамогай нашай гераічнай Чырвонай Арміі ў яе наступальным парыве, у яе святым абавязку—хутчэй ачысціць нашу зямлю ад нямецкай погані, якая топча нашу зямлю.

Шчыльней згуртуемся вакол партыі Леніна—Сталіна! Пад кіраўніцтвам вялікага палкаводца, Вярхоўнага Галоўнакамандуючага Маршала Совецкага Саюза таварыша Сталіна наперад, за канчатковы разгром і выгнанне гітлераўскіх орд з нашай зямлі!

Слава воінам Чырвонай Арміі!

Слава геніяльнаму палкаводцу вялікаму Сталіну!

АНГЛА-СОВЕЦКА-АМЕРЫКАНСКАЕ КАМЮНІКЕ АБ КАНФЕРЭНЦЫІ ТРОХ МІНІСТРАЎ У МАСКВЕ

З 19 па 30 кастрычніка 1943 года ў Маскве адбылася Канферэнцыя Міністраў Замежных Спраў—Злучаных Штатаў Амерыкі пана К. Хэла, Злучанага Каралеўства пана А. Ідэна і Совецкага Саюза В. М. Молатава, якая мела 12 паседжанняў.

Апрача Міністраў у Канферэнцыі прымалі ўдзел: з боку Злучаных Штатаў Амерыкі—Пасол Злучаных Штатаў В. Аверэл Гарыман, генерал-маёр Джон Р. Дзін ад Арміі Злучаных Штатаў, пан Грын Х. Хэкворт, пан Джэмс Дан і эксперты,

з боку Злучанага Каралеўства—Пасол Яго Вялікасці сэр Арчыбальд Кларк Кер, пан Вільям Стрэнг, генерал-лейтэнант сэр Хесцінгс Ісмей і эксперты.

і з боку Совецкага Саюза — Маршал К. Е. Варашылаў, Намеснікі Народнага Камісара Замежных Спраў А. Я. Вышынскі і М. М. Літвінаў, Намеснік Народнага Камісара Знешняга Гандлю В. А. Сяргееў, ад Генеральнага Штаба генерал-маёр А. А. Грызлоў, адказны работнік НКЗС Г. Ф. Саксін і эксперты.

Абвестка ўключала ўсе пытанні, пастаўленыя на абмеркаванне трыма Урадамі. Адны з гэтых пытанняў патрабавалі канчатковых рашэнняў, якія і былі прыняты. Па другіх, пасля абмеркавання, былі прыняты асноўныя прынцыпы з тым, каб дэталёвая распрацоўка іх мела месца ў дыпламатычным парадку або ў спецыяльна створаных для гэтага Камісіях. Трэція пытанні мелі на ўвазе толькі абмен думкамі.

Урады Совецкага Саюза, Злучанага Каралеўства і Злучаных Штатаў цесна супрацоўнічалі паміж сабой ва ўсіх пытаннях, якія датычацца ажыццяўлення агульнага ваеннага намагання. Тым не менш, упершыню Міністрам Замежных Спраў Трох Урадаў удалося правесці нараду.

У першую чаргу адбыліся вычарпальныя і шчырыя дыскусіі па поваду мерапрыемстваў, якія належыць прадпрыняць для скарачэння тэрмінаў вайны супроць Германіі і яе сатэлітаў у Еўропе. Была скарыстана прысутнасць ваенных советнікаў, якія прадстаўляюць адпаведных Начальнікаў Генеральных Штабаў для таго, каб абмеркаваць пэўныя ваенныя аперацыі, у адносінах якіх былі прыняты рашэнні і якія падрыхтоўваюцца ўжо, і для таго, каб стварыць базу для цяснейшага ваеннага супрацоўніцтва ў будучым паміж трыма краінамі.

Прызнаўшы пярвейшай мэтай паскарэння канца вайны, тры Урады таксама аказаліся адзінадушныя ў тым, што ў іх уласных нацыянальных інтарэсах і ў інтарэсах усіх міралюбівых нацый важна прадоўжыць цяперашняе цеснае супрацоўніцтва, устаноўленае для вядзення вайны, і на перыяд, які паследуе за сканчэннем ваенных дзеянняў, і што толькі гэтым шляхам можна дабіцца падтрымання міру і поўнага развіцця палітычнага, эканамічнага і соцыяльнага дабра іх народаў.

Гэта перакананне ўвасоблена ў Дэкларацыі, да якой ужо ў час Канферэнцыі далучыўся Кітайскі Урад і якую падпісалі тры Міністры і Кітайскі Пасол у Маскве ад імя сваіх Урадаў. Гэта публікуемая сёння Дэкларацыя, прадугледжваючы яшчэ больш цеснае супрацоўніцтва ў вядзенні вайны і ва ўсіх пытаннях, якія адносяцца да капітуляцыі і раззбраення ворагаў, з якімі чатыры дзяржавы знаходзяцца адпаведна ў вайне, устанаўлівае прынцыпы, на якіх па згодзе чатырох Урадаў, павінна быць аснована шырокая сістэма міжнароднага супрацоўніцтва і безапаснасці. Прадугледжана ўключэнне ў гэту сістэму ўсіх іншых міралюбівых дзяржаў, вялікіх і малых

Канферэнцыя згадзілася ў неабходнасці стварэння механізма, які забяспечваў-бы цяснейшае супрацоўніцтва паміж трыма Урадамі пры вывучэнні еўрапейскіх пытанняў, якія ўзнікаюць з развіцця вайны. З гэтай мэтай Канферэнцыя рашыла стварыць Еўрапейскую Кансультацыйную Камісію з месцапрабываннем у Лондане для вывучэння гэтых пытанняў і для выпрацоўкі сумесных рэкамендацый тром Урадам.

Прадугледжана таксама забеспячэнне прадоўжання па меры патрэбнасці кансультацый прадстаўнікоў трох дзяржаў у адпаведных сталіцах праз існуючыя дыпламатычныя каналы.

Міністры далей рашылі стварыць Кансультацыйны Совет па пытаннях Італіі, які складаўся-б першапачаткова з прадстаўнікоў іх трох Урадаў і Французскага Камітэта Нацыянальнага Вызвалення. Прадугледжана ўключэнне ў гэты Совет прадстаўнікоў Грэцыі і Югаславіі, маючы на ўвазе іх асаблівы інтарэс, які выцякае з агрэсіі фашысцкай Італіі ў адносінах іх тэрыторый у час гэтай вайны. Гэты Совет будзе займацца штодзённымі пытаннямі, выключаючы ваенныя аперацыі, і будзе фармуліраваць рэкамендацыі, разлічаныя на каардынацыю палітыкі саюзнікаў у адносінах Італіі.

Тры Міністры Замежных Спраў прызналі пры гэтым мэтазгодным пацвердзіць публікуемай сёння Дэкларацыяй пазіцыю іх Урадаў у карысць аднаўлення дэмакратыі ў Італіі.

Міністры таксама аб'явілі, што мэтай іх Урадаў з'яўляецца аднаўленне незалежнасці Аўстрыі. Яны разам з тым напомнілі Аўстрыі, што пры канчатковым урэгуляванні будуць прыняты пад увагу намаганні, якія Аўстрыя можа зрабіць для свайго ўласнага вызвалення. Дэкларацыя аб Аўстрыі публікуецца.

Міністры апублікавалі ў час Канферэнцыі Дэкларацыю Прэзідэнта Рузвельта, Прэм'ер-Міністра Чэрчыля і Главы Совецкага Урада Сталіна, якая заключае ў сабе ўрачыстую перасцярогу, згодна якой пры прадастаўленні перамір'я любому германскаму ўраду, тыя германскія афіцэры, салдаты і члены гітлераўскай партыі, якія маюць якія-небудзь адносіны да зверстваў, забойстваў і пакаранняў смерцю ў краінах, захопленых германскімі ўзброенымі сіламі, будуць дастаўлены зноў у краіны, дзе былі зроблены іх жахлівыя злачынствы, для таго, каб яны падвергліся абвінавачанню і пакаранню па законах гэтых краін.

У атмасферы ўзаемнага давер'я і разумення, якая характарызуе ўсе работы Канферэнцыі, падвергліся разгляду і іншыя важныя пытанні як бягучага характару, так і тыя, якія адносяцца да будучага абыходжання з гітлераўскай Германіяй і яе сатэлітамі, да эканамічнага супрацоўніцтва і да забеспячэння ўсеагульнага міру.

ДА КАНФЕРЭНЦЫІ ТРОХ ДЗЯРЖАЎ У МАСКВЕ. За круглым сталом Канферэнцыі сядзяць: В. М. Молатаў, Маршал К. Е. Варашылаў, генерал-лейтэнант Х. Ісмей, пан А. К. Кер, пан А. Ідэн, пан В. Стрэнг, генерал-маёр Д. Р. Дзін, пан В. А. Гарыман, пан К. Хэл, пан Г. Х. Хэкворт, М. М. Літвінаў, А. Я. Вышынскі.

ДЭКЛАРАЦЫЯ ЧАТЫРОХ ДЗЯРЖАЎ ПА ПЫТАННЮ АБ УСЕАГУЛЬНАЙ БЕЗАПАСНАСЦІ

Урады Злучаных Штатаў Амерыкі, Вялікабрытаніі, Совецкага Саюза і Кітая,

аб'яднаныя ў сваёй рашучасці ў адпаведнасці з Дэкларацыяй Аб'яднаных Нацый ад 1 студзеня 1942 года і з паследуючымі дэкларацыямі, працягваць ваенныя дзеянні супроць тых дзяржаў восі, з якімі яны адпаведна знаходзяцца ў становішчы вайны, пакуль гэтыя дзяржавы не складуць сваёй зброі на аснове безагаворачнай капітуляцыі;

усведамляючы сваю адказнасць у справе забеспячэння вызвалення самІх сябе і саюзных з імі народаў ад пагрозы агрэсіі;

прызнаючы неабходнасць забеспячэння хуткага і арганізаванага пераходу ад вайны да міру і ўстанаўлення і падтрымання міжнароднага міру і безапаснасці пры найменшым адцягненні сусветных чалавечых і эканамічных рэсурсаў для ўзбраенняў;

сумесна заяўляюць:

1. Што іх сумесныя дзеянні, накіраваныя на вядзенне вайны супроць іх адпаведных ворагаў, будуць прадоўжаны для арганізацыі і падтрымання міру і безапаснасці.

2. Што тыя з іх, якія знаходзяцца ў вайне з агульнымі ворагамі, будуць дзейнічаць сумесна ва ўсіх пытаннях, якія датычацца капітуляцыі і раззбраення гэтых адпаведных ворагаў.

3. Што яны прымуць усе тыя меры, якія яны лічаць неабходнымі, супроць любога парушэння умоў, прад'яўленых да іх праціўнікаў.

4. Што яны прызнаюць неабходнасць стварэння ў магчыма кароткі тэрмін усеагульнай Міжнароднай Арганізацыі для падтрымання міжнароднага міру і безапаснасці, аснованай на прынцыпе суверэнай роўнасці ўсіх міралюбівых дзяржаў, членамі якой могуць быць усе такія дзяржавы—вялікія і малыя.

5. Што яны будуць кансультавацца адзін з другім і, па меры таго, як гэтага патрабуюць абставіны, з іншымі членамі Аб'яднаных Нацый, маючы на ўвазе сумесныя дзеянні ў інтарэсах саграмадства нацый у мэтах падтрымання міжнароднага міру і безапаснасці, пакуль не будуць адноўлены закон і парадак і пакуль не будзе ўстаноўлена сістэма ўсеагульнай безапаснасці.

6. Што па сканчэнні вайны яны не будуць прымяняць сваіх узброеных сіл на тэрыторыі іншых дзяржаў, апрача як пасля сумеснай кансультацыі і для мэт, прадугледжаных у гэтай дэкларацыі.

7. Што яны будуць раіцца і супрацоўнічаць адзін з другім і з іншымі членамі Аб'яднаных Нацый, у мэтах дасягнення ажыццявімай усеагульнай згоды ў адносінах рэгулявання ўзбраенняў у пасляваенны перыяд.

В. МОЛАТАЎ
КАРДЭЛ ХЭЛ
АНТОНІ ІДЭН
ФУ БІН-ЧАН

Масква, 30 кастрычніка 1943 г.

Дэкларацыя аб Італіі

Міністры Замежных Спраў Злучаных Штатаў Амерыкі, Злучанага Каралеўства і Совецкага Саюза ўстанавілі, што тры іх Урады поўнасцю згодны з тым, што палітыка саюзнікаў у адносінах да Італіі павінна базіравацца на асноўным прынцыпе: што фашызм і ўсе яго пагубныя ўплывы і вынікі павінны быць знішчаны і што італьянскаму народу павінна быць прадастаўлена поўная магчымасць устанавіць урадавыя і іншыя ўстановы, аснаваныя на прынцыпах дэмакратыі. Міністры Замежных Спраў Злучаных Штатаў Амерыкі і Злучанага Каралеўства заяўляюць, што дзейнасць іх Урадаў спачатку ўтаржэння на італьянскую тэрыторыю была аснавана на гэтай палітыцы, паколькі настойлівыя ваенныя патрабаванні гэта дазволілі.

Міністры Замежных Спраў трох Урадаў згадзіліся, што пры ажыццяўленні гэтай палітыкі ў будучым маюць важнае значэнне і павінны быць праведзены ў жыццё наступныя меры:

1. Неабходна, каб Італьянскі Урад быў зроблен больш дэмакратычным, шляхам уключэння прадстаўнікоў тых пластоў італьянскага народа, якія заўсёды выступалі супроць фашызма.

2. Свабода слова, веравызнання, палітычных перакананняў, друку і сходаў будзе вернута ў поўнай меры італьянскаму народу, які павінен таксама мець права ствараць антыфашысцкія палітычныя групы.

3. Усе ўстановы і арганізацыі, створаныя фашысцкім рэжымам, павінны быць ліквідаваны.

4. Усе фашысцкія і прафашысцкія элементы павінны быць адхілены з упраўлення або з устаноў і адміністрацый публічнага характару.

5. Усе палітычныя зняволеныя фашысцкага рэжыму павінны быць вызвалены і ім павінна быць прадастаўлена поўная амністыя.

6. Павінны быць створаны дэмакратычныя органы мясцовага кіраўніцтва.

7. Фашысцкія главары і другія асобы, вядомыя альбо падазроныя ва ўчыненні ваенных злачынстваў, павінны быць арыштаваны і пераданы ў рукі правасуддзя.

Выступаючы з гэтай дэкларацыяй, тры Міністры Замежных Спраў прызнаюць, што пакуль у Італіі будуць прадаўжацца актыўныя ваенныя аперацыі, час, калі будзе магчыма поўнасцю ажыццявіць вышэйпаказаныя прынцыпы, павінен вызначацца Саюзным Галоўнакамандуючым на аснове ўказанняў, якія будуць атрыманы праз Аб'яднаны Штаб. Тры Урады, якія падпісалі гэтую дэкларацыю, будуць, па просьбе любога з іх, кансультавацца адзін з другім па гэтаму пытанню.

Таксама маецца на ўвазе, што нішто ў гэтай дэкларацыі не абмяжоўвае правы італьянскага народа ў далейшым выбраць сваю ўласную форму кіравання.

Дэкларацыя аб Аўстрыі

Урады Злучанага Каралеўства, Совецкага Саюза і Злучаных Штатаў Амерыкі згадзіліся, што Аўстрыя, першая свабодная краіна, якая пала ахвярай гітлераўскай агрэсіі, павінна быць вызвалена ад германскага панавання.

Яны разглядаюць далучэнне, навязанае Аўстрыі Германіяй 15 сакавіка 1938 года, як неіснуючае і несапраўднае. Яны не лічаць сябе ніякім чынам звязанымі якімі-небудзь пераменамі, зробленымі ў Аўстрыі пасля гэтай даты. Яны заяўляюць аб тым, што яны жадаюць бачыць адноўленай свабодную і незалежную Аўстрыю і тым самым даць магчымасць самому аўстрыйскаму народу, як і іншым суседнім дзяржавам, перад якімі паўстануць падобныя-ж праблемы, знайсці тую палітычную і эканамічную безапаснасць, якая з'яўляецца адзінай асновай трывалага міру.

Аднак, звярачваецца ўвага Аўстрыі на тое, што яна нясе адказнасць, якой не можа пазбегнуць, за ўдзел у вайне на баку гітлераўскай Германіі, і што пры канчатковым урэгуляванні непазбежна будзе прыняты пад увагу яе ўласны ўклад у справу яе вызвалення.

Дэкларацыя аб адказнасці гітлераўцаў за ўчыненыя зверствы

Вялікабрытанія, Злучаныя Штаты і Совецкі Саюз атрымалі з розных крыніц сведчанні аб зверствах, забойствах і халоднакроўных масавых пакараннях смерцю, якія чыняцца гітлераўскімі ўзброенымі сіламі ва многіх краінах, захопленых імі, з якіх яны цяпер няўхільна выганяюцца. Жорсткасці гітлераўскага панавання не з'яўляюцца новым фактам, і ўсе народы або тэрыторыі, якія знаходзяцца пад іх уладаю, цярпелі ад горшай формы кіравання пры дапамозе тэрору. Новае заключаецца ў тым, што многія з гэтых тэрыторый зараз вызваляюцца арміямі дзяржаў-вызваліцельніц, якія прасоўваюцца наперад, і што ў сваім адчаі адступаючыя гітлераўцы - гунны падвайваюць свае бязлітасныя жорсткасці. Аб гэтым цяпер з асаблівай нагляднасцю сведчаць факты страшэнных злачынстваў на вызваляемай ад гітлераўцаў тэрыторыі Совецкага Саюза, а таксама на тэрыторыі Францыі і Італіі.

У адпаведнасці з вышэйсказаным тры саюзныя дзяржавы, выступаючы ў інтарэсах трыццаці двух аб'яднаных нацый, урачыста заяўляюць і папярэджваюць сваёй ніжэйнаступнай дэкларацыяй:

У момант прадастаўлення любога перамір'я любому ўраду, які можа быць створаны ў Германіі, тыя германскія афіцэры і салдаты і члены нацысцкай партыі, якія былі адказны за вышэйпамянёныя зверствы, забойствы і пакаранні смерцю, або добраахвотна прымалі ў іх удзел, будуць адасланы ў краіны, у якіх былі ўчынены іх агідныя дзеянні, для таго, каб яны маглі быць судзімы і пакараны ў адпаведнасці з законамі гэтых вызваленых краін і свабодных урадаў, якія будуць там створаны. Спісы будуць складзены з усімі магчымымі падрабязнасцямі, атрыманымі ад усіх гэтых краін, у асаблівасці ў адносінах акупіраваных частак Совецкага Саюза, Польшчы і Чэхаславакіі, Югаславіі і Грэцыі, уключаючы Крыт і іншыя астравы, Нарвегіі, Даніі, Нідэрландаў, Бельгіі, Люксембурга, Францыі і Італіі.

Такім чынам, немцы, якія прымалі ўдзел у масавых расстрэлах італьянскіх афіцэраў, або ў пакараннях смерцю французскіх, нідэрландскіх, бельгійскіх і нарвежскіх заложнікаў, або крыцкіх сялян, або-ж тыя, якія прымалі ўдзел у знішчэнні, пад якое папаў народ Польшчы, або ў знішчэнні насельніцтва на тэрыторыях Совецкага Саюза, якія зараз ачышчаюцца ад ворага, — павінны ведаць, што яны будуць адпраўлены назад у месцы іх злачынстваў і будуць асуджаны на месцы народамі, над якімі яны ўчынялі гвалты. Няхай тыя, хто яшчэ не акрывавіў сваіх рук нявіннай крывёю, улічаць гэта, каб не аказацца ў ліку віноўных, бо тры саюзныя дзяржавы напэўна знойдуць іх нават на краю свету і перададуць іх у рукі іх абвінаваўцаў з тым, каб змагло адбыцца правасуддзе.

Гэта дэкларацыя не закранае пытання аб галоўных злачынцах, злачынствы, якіх не звязаны з пэўным геаграфічным месцам, і якія будуць пакараны сумесным рашэннем урадаў-саюзнікаў.

РУЗВЕЛЬТ,
СТАЛІН,
ЧЭРЧЫЛЬ.

АД СОВЕЦКАГА ІНФОРМБЮРО

АПЕРАТЫЎНАЯ ЗВОДКА ЗА 2 ЛІСТАПАДА

На працягу 2 лістапада ў раёне паміж ракой ДНЕПР і ўзбярэжжам КАРКІНІЦКАГА залива нашы войскі прадаўжалі праследаваць адступаючага праціўніка і з баямі авалодалі горадам КАХОЎКА, горадам СКАДОЎСК, раённымі цэнтрамі Нікалаеўскай вобласці ГАРНАСТАЕЎКА, КАЛАНЧАК, а таксама занялі больш 70 іншых населёных пунктаў, сярод якіх вялікія населёныя пункты ЗАВАДОЎКА, МАЛАЯ КАХОЎКА, БРЫТАНЫ, БАЛЬШАЯ МАЯЧКА, МАЛАЯ МАЯЧКА, БЕЛАЦАРКОЎКА, НОВА-КІЕЎКА, БРЫЛЁЎКА, ПТАХАЎКА, КАВАНСКІ, БУГАЁЎКА, ЧАБУРДА, КАРГА.

У звіліне ДНЯПРА на паўднёвы захад ад ДНЕПРАПЯТРОЎСКА нашы войскі занялі некалькі населёных пунктаў, сярод якіх ЯГАДНЫ, ДУБРОЎКА, ЮЖНЫ, НІКАЛАЕЎКА і чыгуначная станцыя МІЛАРАДАЎКА.

На КРЫВАРОЖСКІМ напрамку нашы войскі адбілі ўсе контратакі вялікіх сіл пяхоты і танкаў праціўніка, нанёсшы яму вялікія страты ў жывой сіле і тэхніцы.

На астатніх участках фронта—разведка і артылерыйска-мінамётная перастрэлка.

На працягу 1 лістапада нашы войскі на ўсіх франтах падбілі і знішчылі 82 нямецкія танкі. У паветраных баях і агнём зянітнай артылерыі збіта 17 самалётаў праціўніка.

МІНСКІЯ ПАРТЫЗАНЫ

Набліжэнне фронта, уступленне Чырвонай Арміі ў Беларусь выклікала выключны ўздым баявой актыўнасці мінскіх патрыётаў.

Яшчэ ў жніўні месяцы немцы паведамілі, што яны разграмілі мінскіх партызан. Але факты абвяргаюць фашысцкую брахню. Партызаны атрада тав. Т., які дзейнічае ў Мінскай вобласці, толькі з 1 па 15 кастрычніка 1943 года падарвалі на мінах 6 варожых воінскіх эшалонаў, якія накіроўваліся на ўсходні фронт.

Каб нанесці найбольш балючы ўдар па чыгуначных камунікацыях праціўніка, партызаны ўзарвалі мост на адной з важных магістраляў, вывелі са строю дарогу на некалькі сутак. За 15 дзён баявых дзеянняў партызаны атрада тав. Т. знішчылі 205 нямецкіх салдат і афіцэраў. Ружэйна-кулямётным агнём яны збілі двухматорны самалёт праціўніка.

Атрад тав. В., які дзейнічае паблізу чыгункі, паставіў сабе задачай вывесці са строю дарогу, па якой немцы штодзённа падкідваюць на фронт рэзервы. Быў зроблен масіраваны налёт адначасова на два ўчасткі дарогі і разбурана 12 кілометраў чыгуначнага палатна. На двое сутак дарога вышла са строю. Немцы выслалі бронепоезд з аднаўленчай брыгадай і абсталяваннем. Ружэйна-кулямётным агнём партызаны вывелі са строю паравоз і не далі разгарнуцца гітлераўцам для бою. У вагонах было знішчана звыш 200 салдат і афіцэраў.

Толькі-што атрыманы весткі аб дзеяннях вялікага атрада партызан «За Совецкую Беларусь». За адзін дзень група падрыўнікоў гэтага атрада пусціла пад адкос 11 воінскіх варожых эшалонаў, падарвала на шасе 3 аўтамашыны. На дапамогу партызанам прышло ўсё насельніцтва, якое дапамагае разбураць камунікацыі, будаваць завалы, перакопы на шасейных дарогах, знішчаць масты.

Партызаны атрада «За Совецкую Беларусь» у апошніх баях знішчылі 328 немцаў і паранілі 158, падарвалі 41 аўтамашыну з салдатамі і боепрыпасамі. У выніку партызанскіх удараў па чыгуначных камунікацыях вялікі ўчастак чыгункі не працаваў 5 сутак.

Непадалёк ад Мінска партызаны атрада пад камандаваннем тав. Р. зрабілі смелы налёт на станцыю С. Было спалена 2 эшалоны з гаручым, тэхнікай і боепрыпасамі. Станцыя разбурана.

Мужна дзейнічаюць партызаны атрада імені Маршала Совецкага Саюза таварыша Жукава. Толькі пры крушэнні аднаго воінскага эшалона народныя мсціўцы поўнасцю разбілі паравоз, 7 вагонаў, знішчылі 68 і паранілі 123 гітлераўцаў. Адначасова народныя мсціўцы зрабілі напад на чыгуначную станцыю і абстралялі там эшалон з вайсковай часцю, якая накіроўвалася на фронт. У выніку боя партызаны знішчылі 97 і паранілі 220 гітлераўцаў.

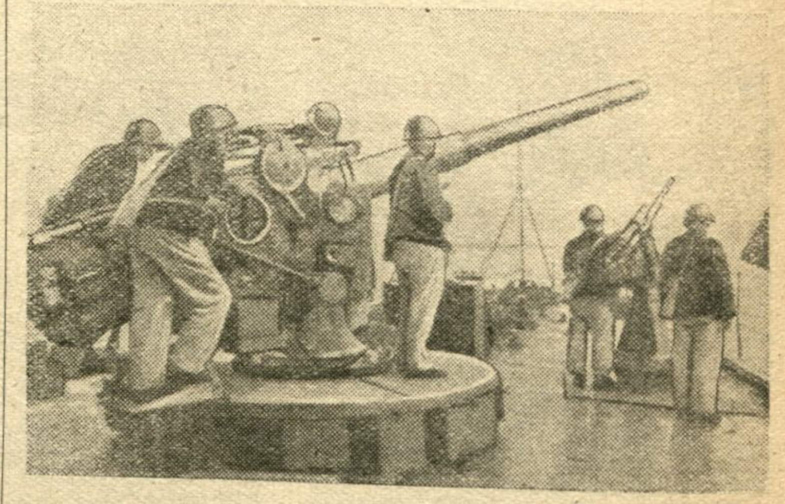
П. КАВАЛЁЎ.

Клопаты аб вызваленым насельніцтве

У Магілёўскай вобласці разам з другімі ўстановамі аднаўляюцца гарадскія і раённыя аддзелы Наркамата сацыяльнага забеспячэння. Для інвалідаў айчыннай вайны арганізуюцца абутковыя, пашывачныя і другія майстэрні. Вялікая ўвага надаецца арганізацыі сталовых і дамоў інвалідаў.

Крычаўскі райсовет ужо адкрыў дом інвалідаў. У доме знаходзяцца 22 інваліды. Усе яны забяспечаны харчаваннем і вопраткай.

У раёны Гомельскай вобласці таксама выехалі адказныя работнікі Наркамата сацыяльнага забеспячэння для правядзення аналагічнай работы. Ва ўсіх вызваленых раёнах Беларусі пачалася перарэгістрацыя грамадзян, якія атрымлівалі пенсію да акупацыі. Усім ім будзе адноўлена выплата пенсіі.

ЧОРНАМОРСКІ ФЛОТ. На здымку: Н-скі карабль нясе дазорную службу ў адкрытым моры. На вахце ля гармат.

НЕ ЗАБУДЗЕМ, НЕ ДАРУЕМ!

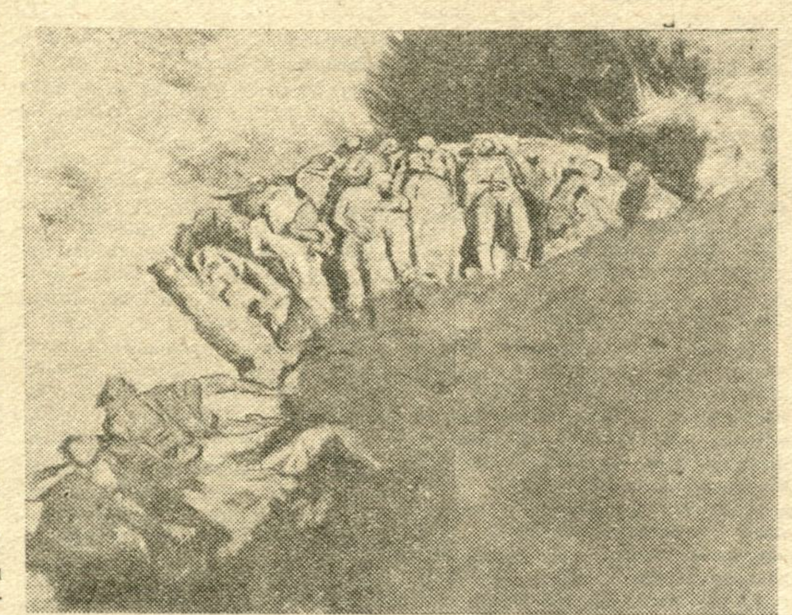
Адпомсцім нямецка-фашысцкім ізвергам за разрабаванне і разбурэнне нашых гарадоў і вёсак, за гвалтаўніцтвы над жанчынамі і дзецьмі, за забойствы і ўвод у нямецкае рабства совецкіх людзей. Смерць нямецкім мярзотнікам!

З Заклікаў ЦК ВКП(б) да 26-й гадавіны Вялікай Кастрычніцкай Соцыялістычнай Рэволюцыі.

КАТАМ НЕ ЎЦЯЧЫ АД РАСПЛАТЫ!

Таварыш, углядзіся ў гэтыя страшныя здымкі. Перад табой трупы зверска забітых і закатаваных немцамі двух тысяч совецкіх грамадзян з м. Ляды, Дубровенскага раёна Беларусі. Не адварачвайся, калі табе цяжка будзе глядзець на гэты жах, не закрывай вачэй. Углядзіся і запомні ўсё, баец і афіцэр Чырвонай Арміі, беларускі партызан. Запомнім гэта ўсё, хай усіх нас агорне балючае пачуццё недавершанай помсты, прага расплаты.

Гэтыя трупы мірных людзей— справа рук вылюдкаў, якія называлі сябе місіянерамі «новага парадку» ў Еўропе. Цяпер ужо нікому не трэба гаварыць, што такое гітлераўскі «новы парадак». Цяпер пра гэты парадак ведае ўвесь свет. «Новы парадак»—попел і руіны вёсак і гарадоў, кроў і слёзы людзей. «Новы парадак» — шматтысячныя магілы расстраляных, спаленых, пахаваных жывымі совецкіх людзей. Чорны немец адбірае ў маці трохгадовае дзіця і разбівае яго

белакурую галоўку аб камень— вось што такое «новы парадак».

Перад намі не людзі, а гарылы ў зялёных касках, узброеных аўтаматамі. Не, чалавеку нельга хадзіць па адной зямлі з нямецкай фашысцкай поскуддзю, цяжка дыхаць адным з імі паветрам. У імя справядлівасці і праўды на зямлі трэба, каб вылюдкі былі знішчаны і сцёрты з твару зямлі, і нават каб попел ад іх смярдзючых касцей бясследна развеяў злы сухавей-вецер.

Таварыш, запомні гэтыя знявечаныя целы, кавалкі рук і ног, кроў і мяса скрамсаных совецкіх людзей. Няхай тваё сэрца сцісне пякучая прага помсты. Боль сэрца суціш расплатай, бо знішчыць немца ёсць вышэйшая справядлівасць на зямлі.

Не ўцячы катам ад расплаты за свае крывавыя справы! Не схавацца нават на краю свету!

У ЛАГЕРЫ СМЕРЦІ

З таго часу, як існуе чалавек, гісторыя не ведала такіх катаванняў і здзекаў. Іх прыдумалі нямецкія каты.

Тое, што нарабілі гітлераўскія людаеды ў Сабібораўскіх лагерах, перавысіла ўсякае ўяўленне. Кроў стыне ў жылах ад крывавых злачынстваў нямецка-фашысцкіх нягоднікаў.

У гэтым лагеры пабудавана вялікае памяшканне — некалькі дзесяткаў метраў у даўжыню і 10 метраў у шырыню. Гэты «цэх» з гладка апрацаванымі сценкамі і шырокімі дзвярыма, якія адчыняюцца наружу, ёсць не што іншае, як фашысцкая душагубка. У гэтай душагубцы нямецкія звяры штодня сотнямі і тысячамі атручваюць совецкіх людзей.

Вось як гэта ажыццяўляюць нямецкія людаеды.

Ад чыгуначнай станцыі да «лазні» (так немцы завуць душагубку) праведзена каляя, і вагоны ідуць да самага будынка.

Месца, куды заходзіць эшалон, аплецена калючым дротам. З дроту зроблен карыдор, праз які гоняць людзей у «лазню». Перад уваходам у душагубку ўсіх распранаюць нагала, адбіраюць усе асабістыя рэчы. «Лазня» падзелена на 8 камер. Усе гэтыя камеры біткам напаўняюць народам—па некалькі сот чалавек, а пасля дзверы герметычна зачыняюцца. У кожную камеру праведзены трубы, праз якія пускаецца газ. Праз 5—10 мінут сотні людзей, загнаных у душагубку, паміраюць у страшэнных пакутах.

«Аперацыя» закончана. Праз верхні люк выпускаецца газ, і з супроцьлеглага боку душагубкі адкрываюцца дзверы для выгрузкі трупаў. Пагружаныя на ваганеткі трупы адвозяць у вялікі роў. Там іх скідаюць, абліваюць газай і спальваюць.

Так штодзённа гінуць сотні нявінных. Лютую смерць прымаюць ад гітлераўцаў тысячы совецкіх людзей у Сабіборáве за Бугам.

Воін Чырвонай Арміі! Народны мсцівец-партызан! Адпомсці немцу-душагубу за смерць нявінных! Наперад, на захад! Ратуй нашых родных і блізкіх ад смерці! Смерць нямецкім акупантам!

І. ЛАРЧОНАК.

Байцу беларускага фронта

Таварыш, адкуль ты—ўсёроўна:
З Масквы, ці з усходніх шляхоў.
Агнём за Дняпром і за Нёмнам
Абняты прасторы палёў.

Прыслухайся голасу ветра
З маёй беларускай зямлі,
Пачуеш стогн лесу ў нетрах,
Як плачуць сіроты ўдалі.

Як воранаў чорныя хмары
Над шыбеніцамі крычаць...
Хутчэй, не спыняйся, таварыш,
Ідзі Беларусь вызваляць!

Даўно там цябе выглядаюць
У змроку, ў асенні туман;
Даўно уначы там палаюць,
Як вехі, агні партызан.

Хутчэй нясі катам расплату
За смерць сваіх родных братоў.
Хай кожная куля, граната
Б'е чорных фашысцкіх звяроў.

Дзе ступіш, там зноў ўваскросне
Жыццё на пакутнай зямлі.
Дзе пройдзеш—там новыя вёсны
Засеюць цвятамі палі.
Калі-ж зноў над ўсёю Радзімай,
Як сцяг свой, разгорнеш зару,—
Ў вяках тваё мужнае імя
Праславіць мая Беларусь.

Максім ТАНК.

ЛЯ СТАРОЙ БЯРОЗЫ...

Дзеда звалі Ігнасць, а ўнучку—Надзейка. Пабраўшыся за рукі, яны ішлі па дарозе.

Яны недалёка адыйшлі ад сяла, але ім і не трэба было нікуды спяшацца, яны проста выйшлі надвячоркам прайсціся. А сяла таго ўласна і не было, вуліца, як глянуць, чарнела папялішчамі, у два рады тырчэлі ў неба сіратлівыя каміны, высіліся абгарэлыя таполі, стаялі чорныя сады. Замест хат паблізу папялішчаў збудаваны былі шалашы, выкапаны зямлянкі, і ўгару з іх ціха віўся дымок.

— Сядзем, унучка. Не хочуць далей несці мяне мае ногі.

Дзед і ўнучка зыйшлі з дарогі і прыселі на мурог каля бярозы.

Дзед маўчаў. Дзяўчынка прыпала да яго ног, стаілася—куды панесліся яе дзіцячыя думкі? Стары гладзіў дзяўчынку па галаве і ўсё ўзіраўся ў далячынь.

— Дзеду, а татка наш жывы? Хутка вернецца?—спытала дзяўчынка.

— Вернецца, унучка, як-жа, вернецца...!

— Ен выратуе нас, праўда? Ен прыдзе і паб'е ўсіх немцаў?

— Праўда.

— А тады мы пабудуем сабе новую хату, вялікую.

— Як-жа, пабудуем...

Над лесам тонула сонца. Каля рэчкі пачала кукаваць зязюля, адлічваючы некаму доўгія годы жыцця.

...Уздымаючы пыл па дарозе, імчалася машына. У ёй было трое немцаў. Худы, з востра вытыркнутым кадыком, камандзір карнага злучэння, капітан Краус, малады светлавалосы лейтэнант і шофер. Капітан быў п'янаваты. Халодныя светлашэрыя вочы былі бяздоннымі, як сама пустата.

— Вы бачыце, Віллі, наперадзе папялішчы і шыбеніцы?— адкінуўшыся на сядзенні, спытаўся ён лейтэнанта, які толькі нядаўна прыбыў на ўсходні фронт. —Яны радуюць маю душу салдата: гэта агнём і крывёю ўсталёўваецца на зямлі наша праўда. Мы ідзем да яе скрозь слёзы і кроў рускіх.

Капітан закурыў сігару.

— Я толькі не разумею, пане капітан...—нясмела пачаў лейтэнант. Але Краус перабіў яго.

— Памятайце, усе рускія—нашы ворагі. Да апошняга. Я бачу іх наскрозь, гэтых жывёлін, і мая рука ніколі не дрогне, калі я забіваю рускага.

Холадна, з пагардай капітан азіраў чужую для яго, рускую дарогу, абсаджаную бярозамі, глядзеў на палеткі і лугі. Яму хацелася даць лейтэнанту ўрок, паказаць на практыцы, што такое рускія і як трэба з імі абыходзіцца.

— Стой,—раптам загадаў ён шоферу. —Вунь, бачыце, Віллі, пад бярозай сядзіць стары з дзіцём. Падыйдзем да іх.

Машына спынілася. Убачыўшы немцаў, дзед Ігнась насцярожана падняў галаву.

Калі немцы наблізіліся, дзед устаў, ціха сагнуўся ў паклоне.

Сухі і няскладны немец з халоднай усмешкай кінуў лейтэнанту:

— Глядзіце, ён кланяецца, але ён ненавідзіць нас. Я бачу іх наскрозь. Стары,—звярнуўся капітан да Ігнася, і кадык яго захадзіў хадуном,—гэта немцы спалілі вашу вёску?

— Немцы,—ціха адказаў Ігнась. Ен прыгарнуў да сябе Надзейку і пагладзіў яе рукою па галоўцы.

— За што-ж яны спалілі?

— Нізавошта, паночак...—з сумам сказаў стары.

— Ах, які жаль,—спачувальна падхапіў немец і звярнуўся да лейтэнанта: — Глядзіце, Віллі, перад вамі прыклад ілжывасці рускай душы. Мы спалілі гэтую вёску за тое, што паблізу яе на стыку дарог быў спушчан пад адкос наш воінскі эшалон.

Капітанам авалодвала раздражнёнасць. Ен задумаў адзін невялікі «ход канём», каб паказаць гэтаму жоўтаротаму, як павінен сябе трымаць немец у Расіі.

— І дзе вы цяпер жывеце?— спытаў ён старога.

— У зямлі, пане, як чарвякі,— ціха адказаў стары.

— Які жаль,—зноў паспачуваў капітан. Ен падышоў ушчыльную да Ігнася: —Скажы, ты ненавідзіш нас, праўда, ненавідзіш?

Стары маўчаў. Вочы яго патухлі, твар застыў непранікнёнай маскай. Ен толькі ціха гладзіў па галоўцы Надзейку.

— Ты не бойся,—усміхнуўся немец,—скажы, ненавідзіш, а?

Але дзед маўчаў. Спалоханая Надзейка яшчэ шчыльней прытулілася да яго.

— А ты? Ты таксама ненавідзіш?—намерваючыся ўзяць Надзейку за плячо, спытаўся немец. Але не паспеў ён дакрануцца да Надзейкі, як тая рэзка адскочыла ўбок. Вочкі яе загарэліся агнём.

— Глядзіце, Віллі, гэты звяроныш таксама ненавідзіць нас. Яны ўсе ненавідзяць нас. Дзяўчынка,—закрычаў капітан, пацягнуўшыся рукою да кабуры. —Дзяўчынка, ідзі да мяне, не бойся. Я не зраблю табе нічога дрэннага.

Але Надзейка адбегла яшчэ далей.

Немец выцягнуў з кабуры пісталет. Парабелум цьмяна бліснуў у яго руках.

— Глядзіце, Віллі...

Капітан лёгка ўскінуў руку. Дзяўчынка ўскрыкнула і пабегла па раллі, пераскакваючы задзірванелыя купіны зямлі. Дзед кінуўся да немца.

— Божа мой, за што?

Амаль не цэлячыся, немец стрэліў раз і другі. Надзейка спатыкнулася. Яна яшчэ прабегла некалькі крокаў, сагнуўшыся, нібы нешта збіралася падняць з зямлі і не магла спыніцца. А затым упала...

— Божа мой... за што? — ціха ўжо, слабым голасам паўтарыў дзед і ў знямозе апусціўся на зямлю.

— Эй, стары, ты ненавідзіш нас, а? Ненавідзіш?—голасна, нібы глухому, закрычаў капітан, нагінаючыся над старым і засмяяўся. Потым зірнуў на гадзіннік і коратка кінуў:

— Нам пара.

Немцы павярнуліся і пайшлі да машыны. Капітан зноў закурыў сігару, потым ён узяў пад руку маладога лейтэнанта.

— Вам не зразумела, чаму я не зрабіў трэці стрэл? Вам скора гэта будзе ясна.

Раптам яны пачулі ззаду крык. Яны азірнуліся. Стары Ігнась падняўся з зямлі. Ен выпрастаўся ва ўвесь рост і ўзняў над галавою рукі ў праклёне. У перадвячэрнім змроку яго постаць здавалася тонкай і высокай.

— Ірады!—хрыплым крыкам з гневам і болем пракрычаў дзед. —Крывавыя ірады!

— Я толькі хацеў, Віллі, каб вы пачулі, як яны ненавідзяць нас,—сказаў немец і, павярнуўшыся, даў яшчэ адзін стрэл.

Нібы падкошаны касою, стары зваліўся на дол.

* * *

На зямлю павольі апускаўся вечар. Каля рэчкі ўсё яшчэ кукавала зязюля.

Гэта адлічвала яна бяссмерце той дзяўчынцы, што ляжала папярок разоры ў крыві. Гэта прарочыла яна чорную смерць нямецкім гадам.

Усев. КРАЎЧАНКА

Працоўныя вызваленых ад ворага раёнаў! Хутчэй аднаўляйце гарады і вёскі, прамысловасць, транспарт і сельскую гаспадарку, разбураныя гітлераўскімі разбойнікамі!

З Заклікаў ЦК ВКП(б) да 26-й гадавіны Вялікай Кастрычніцкай Социялістычнай Рэволюцыі.

Рабочы горада Лёзна М. Ф. Стырнат хаваўся ад немцаў са сваёй сям'ёй у лесе. Вярнуўшыся да роднай хаты, ён знайшоў тут толькі папялішча.

У РОДНЫМ ГОРАДЗЕ

Дзесьці за сядзібай МТС на тым беразе рэчкі прадаўжалі яшчэ грымець выстралы, зрэдку над горадам са свістам пралятаў варожы снарад і разрываўся дзе-небудзь на апусцелых вуліцах сярод руін.

Аляксандр Качук блукаў па гораду, не ўспрымаючы гэтых відовішчаў і гукаў адыходзячага на захад бою. Снарады, якія вораг пасылаў яшчэ сюды, былі апошнімі жалкімі яго ўдарамі, нанасімымі здалёку, усляпую, знясіленай рукой.

Месца, дзе некалі быў яго дом, Качук пазнаў па старой бярозе. Вёснамі бяроза звешвала свае зялёныя косы проста перад вокнамі дома. Непатрабавальная сяброўка дзіцячых гульняў, скромная паверанная закаханых, якія любілі пасядзець на лавачцы пад ёю, якая асяняла адпачынак пасля працоўнага дня і раздум'е,—яна сірочa растапырыла зараз свае чорныя галіны над папялішчам.

Не даходзячы да царквы, ён ўбачыў худзенькага хлопчыка ў чырвонаармейскай сцёганцы. Гэта была першая жывая істота, якую бачыў Качук пры звароце ў Лёзна. Хлопчык заўважыў Качука і паспяшыў схавацца за сцяной каменнай старожкі, але не паспеў. Качук пазнаў у ім школьнага таварыша свайго сына.

— Ты чаго тут?—спытаў Качук.

— Трэба, — хмура адгукнуўся са свайго ўкрыцця хлопчык.

— Дык ты што не пазнаеш мяне, ці што? Колю памятаеш? Я яго тата.

— Пазнаць-то я цябе пазнаў, —сказаў ён неахайна,—ды справа ў мяне такая, што не кожнаму можна сказаць. Я тут у разведцы.

— У якой такой разведцы?—насцярожыўся ў сваю чаргу Качук.

— З лесу,—адказаў «разведчык». —Там усе нашы жыхары. Паслалі мяне даведацца, ці можна ўжо ісці дадому.

Закончыўшы свой сумны абход, Качук звярнуўся да будынка партыйнага камітэта. Група былых партызан стаяла каля ганку з двухскатным жалезным навесам і каменнымі сходамі, якія вялі калісьці ў пакоі, а зараз абрываліся над хаосам узарваных сцен і скручаных паржавелых брусоў. Тут у свой час змяшчаўся раённы камітэт партыі. Адсюль лепшыя людзі Лёзна ішлі ў ліпені 1941 года ў лясы, каб змагацца з нямецкімі захопнікамі, якія ўварваліся ў Беларусь. Сюды яны звярнуліся праз 27 месяцаў. Яны знішчылі звыш сямі тысяч немцаў, разгрямілі 17 паліцэйскіх упраў, пусцілі пад адкос 44 чыгуначныя эшалоны з войскамі, боепрыпасамі і тэхнікай ворага, знішчылі 22 аўтамашыны, узарвалі не адзін дзесятак складаў, мастоў і пераправ. Яны біліся за Лёзна разам з Чырвонай Арміяй, уварваліся ў яго пасля жорсткіх баёў і цяпер, упершыню за гэтыя два з лішкам годы, засталіся адны з ім, са сваім родным горадам, поўнасцю і назаўсёды ачышчаным ад немцаў. Яны стаялі стракатай групай—настаўніца Соня Ш., зусім юная дзяўчына, белакурая і кволая, з вялізным трафейным пісталетам на поясе, калгаснік Міхась О., якісьці ўвесь круглы і быццам-бы вырастаючы з зямлі, Апанас, Ш., шыракаплечы, крыху сутулы, ростам на галаву вышэй усіх, — народныя мсціўцы, якія адплацілі ворагу па меры сіл сваіх. Яны стаялі ўсхваляваныя і крыху разгубленыя вяліччам хвіліны, аб прыходзе якой марылі, набліжэнне якой паскаралі подвігам свайго партызанскага жыцця.

— Рукі свярбяць, да чаго-ж ахвота ў брыгадзе папрацаваць! —сказаў Міхась, гледзячы на няўбраныя бульбяныя палі, якія раскінуліся па ўсяму Залатому ўзгорку да самага сасновага бору.

Да групы падыйшоў Аляксандр Качук. Да немцаў ён быў у Лёзне старшынёй райвыканкома.

— 330 дамоў спалілі,—сказаў ён. —Ніводнай школы не засталося. Больніцу ўзарвалі. Амбулаторыю ўзарвалі. Многа прыдзецца папрацаваць.

— Сэрца шчыміць,—сказаў сухі пажылы чалавек у доўгім чорным паліто, паказваючы на руіны. — Святкаваць, радавацца— сіл няма!

— Вазьмі ты на сябе камунальную гаспадарку,—сказаў чалавеку ў чорным паліто Качук.

— Вазьмі сабе памочніка, знайдзі куток і дзейнічай. Кожны паржавелы цвік патрэбен, усялякая жалезіна пойдзе ў ход. Зямлянкі трэба дапамагчы людзям будаваць. Заняткі ў школах час пачынаць. Бачыш, вунь народ у горад ідзе!

Па вуліцы, сапраўды, ішлі, гонячы перад сабою авечак, коз, кароў і коцячы перад сабой тачкі з клумкамі, жанчыны, старыя, дзеці. Адзін стары падышоў да партызан, нізка пакланіўся ўсім, зняў шапку. Міхась кінуўся да старыка:

— Кухтоў! Іван Васільевіч!

Кухтоў загадваў жывёлагадоўчай фермай калгаса «Апора Советаў» у Лёзне.

— Ну, вось... дачакаліся...— сказаў ён. З абвіслых вусоў яго каціліся слёзы. —Сіл больш чакаць не было. За два тыдні, як вам прыйсці, абвясціў немец усім эвакуацыю. «Ладна», сказалі мы, і ўсе—у лес, усе—у лес, а хто не паспеў пайсці, усе—там!

Стары паказаў рукою на Залаты ўзгорак.

— Усе там... у ямах, расстраляны. Восемсот душ. А Марыю Палітычанка, старшыню нашага калгаса, немцы павесілі...

Міхась скрыпнуў зубамі.

— Сілы няма, да чаго рукі свярбяць!—сказаў ён. —Я, старшыня, пайду туды, да лёзненцаў, у нашу часць. Мне там зараз самая работа будзе!

Ен перакінуў аўтамат зноў на грудзі і сціснуў шыйку прыклада так, што пальцы збялелі.

У горадзе пачалося жыццё, звычайнае для гарадоў, толькі-што вызваленых ад немцаў.

П. БЕЛЯЎСКІ.

ДЗЕЮЧАЯ АРМІЯ.

АБУДЖАЕЦЦА ЖЫЦЦЁ

Ціхі, мірны гарадок раскінуўся на высокім правым беразе Сожа. На крутых схілах шматлікіх глыбокіх яроў, у зелені садоў і беластволых бярозак ляпіліся домікі. У цэнтры горада кучаравіўся малады парк. Горад упрыгожвалі будынкі новых школ, кіно, педтэхнікума, пошты, дзіцячага сада і ясляў.

З даўніх пор Крычаў славіўся ганчарамі, якія з тлустай гліны ляпілі гаршкі. Не дзіва, што аколіца Крычава завецца Ганчароўкай. Сталінскія пяцігодкі прынеслі гораду другую славу. Крычаў стаў горадам цэмента. Ен дзівосна змяніўся, як змянілася кожная мясціна нашай зямлі за годы совецкай улады.

У пяці кіламетрах ад горада вырас новы прамысловы цэнтр— новы Крычаў. Тут раскінуліся прасторныя карпусы цэментнага завода. Магутная электрастанцыя вагонамі паглынала торф з мясцовых торфазаводаў, побач знаходзіліся фасфарытны і крэйдавы заводы, ільназавод. Тут чыгуначны вузел, дзе скрыжоўваюцца дарогі з Оршы на Унечу і з Магілёва на Рослаўль. Супроць станцыі вьісіліся шматпавярховыя цагляныя дамы рабочага гарадка. Асабліва прыгожа тут было ноччу. Тысячы электрычных агнёў асвятлялі гэты ў недалёкім мінулым глухі куток, а магутная сірэна цэмзавода будзіла наваколле. Такім быў Крычаў.

І вось Крычаў 1943 года. Спалены, бязлітасна зруйнаваны ворагам. Больш двух год кованы бот чужынца таптаў гэту зямлю, больш двух год тут панавалі бізун, куля, шыбеніца. Вораг глуміўся над людзьмі, рабаваў, паліў, гнаў у няволю ў Нямеччыну.

Пры ўваходзе ў горад, каля спаленай хаты, на пазалочаную восеннню бярозцы прыбіта дошчачка. Хімічным алоўкам на ёй напісана: **«Горад Крычаў вызвален часцю маёра Несцерава 30.09.43. Асабліва вызначылася падраздзяленне маёра Найдзёнава».**

Крыху далей, на скрыжаванні дарог, на слупе, другая таблічка: **«30.09.43. У баях за горад Крычаў мужнасць і геройства праявілі малодшы лейтэнант тав. Агрызкаў, сержанты Рахімаў, Байрацкі, байцы Твёрдахлебаў, Козін».**

Таблічкі пісалі нахаду. Воіны Чырвонай Арміі спяшаліся далей, на захад, вызваляць новыя вёскі і гарады Беларусі. Але дата—30 верасня 1943 года—застанецца навечна ў памяці крычаўцоў. У гэты дзень Чырвоная Армія прынесла гораду жыццё, свабоду, радасць.

Пад асеннім сінім небам Беларусі самотна стаяць абгарэлыя дрэвы і коміны дамоў, ляжаць груды цэглы на месцы заводаў, узарваныя масты.

За некалькі дзён да адступлення гітлераўцы пачалі гнаць насельніцтва на захад, але крычаўцы разбегліся па навакольных лясах. Спецыяльныя каманды гітлераўцаў спальвалі і ўзрывалі горад. Пяць дзён бушавала полымя, а зямля садрыгалася ад выбухаў. Фашысты знішчалі вуліцу за вуліцай, дом за домам. Знішчаны больніцы і школы, дзіцячы сад і цэрквы. Яны ператварылі ў руіны гонар крычаўцоў—цэментны завод і спалілі невялікую хату старога Пракопа Радзькі, якая стаяла навотшыбе.

Усё тут сведчыць аб чорных страшэнных днях акупацыі, аб тым, што тут былі немцы. Руіны горада, брацкія магілы на тэрыторыі цэмзавода і ў лесе каля вёскі Прудок, дзе пахаваны дзесяткі тысяч закатаваных фашыстамі людзей, з'яўляюцца нямымі сведкамі крывавага разгулу людаедаў.

Але як ні лютавалі фашысты, яны не адбілі веру народа ў хуткае вызваленне. Народ выстаяў, перажыў чорныя дні акупацыі, дачакаўся радаснага дня вызвалення. Следам за Чырвонай Арміяй на руіны горада прышлі з лясоў людзі, пачалі аднаўляць разбуранае, будаваць новае.

Першыя арганізацыйныя дні, дні ўстанаўлення ўлады прайшлі. Жыццё горада абудзілася. Кожны ведае сваё месца, свой абавязак. Куды не зойдзеш, усюды адчуваецца творчы парыў, прага хутчэй залячыць нанесеныя ворагам раны.

На папялішчах былой трактарнай школы рабочыя МТС абсталявалі кузню, сабралі інструменты, запасныя часткі і рамантуюць трактары. 26-ю гадавіну Кастрычніка яны адзначаюць першымі пяццю адрамантаванымі трактарамі. Чыгуначнікі вось-вось адновяць рух паяздоў. Працуюць пякарня, сталовая, амбулаторыя, шавецкая арцель, наладжана вытворчасць гаспадарчага мыла. Хутка будуць падрыхтаваны памяшканні для школ.

На ўскраіне Крычава быў адзін з лепшых у раёне насеннаводчы калгас «Ударнік». Цяпер на месцы калгаса пустэча. Немцы спалілі грамадскія будынкі, спалілі дамы калгаснікаў. Але калгаснікі будуюць сабе зямлянкі, будуюць і грамадскія пабудовы.

Над абрывам ракі выпадкова уцалеў невялікі хлеў. Сюды прышлі з сякерамі брыгадзір першай брыгады Андрэй Вясёлка, а з ім стары Рыгор Грабніцкі і Сцяпан Касмачоў. Яны зрабілі страху, станкі, будуюць кармушкі. Праз дзень—два тут будзе канюшня.

Затаіўшы дыханне, крычаўцы глядзелі першыя совецкія кінофільмы. Праз моцны дынамік на ўвесь Крычаў гучыць цяпер голас Масквы — голас Радзімы. Кожны дзень свабоднага жыцця прыносіць новае, незабыўнае. Першыя 26 пісем у Крычаў прыбылі 13 кастрычніка. Цяпер штодзённа пісьмы прыбываюць тысячамі. Пісьмы ідуць з фронта і з тыла. Многія даведаліся аб сваіх дзецях, родных і знаёмых. Ксенія Марозава з радасцю чытае пісьмо ад сына Валодзі, атрыманае з Н.-Тагіла, у якім ён паведамляе, што скончыў 10 класаў і цяпер працуе на заводзе і навучаецца на другім курсе інстытута. А многія маці праз слёзы гавораць:

— А майго-ж праклятыя ў Нямеччыну пагналі.

У габінет сакратара райкома партыі Кузьмы Андрэевіча Рэуцкага зайшоў старэйшы настаўнік раёна з Бацьвінаўскай сярэдняй школы Якаў Андрэевіч Ракоўскі. Горача вітаюцца. Сакратар райкома быў камісарам партызанскага атрада імені Чапаева, які дзейнічаў у гэтых месцах, а настаўнік дапамагаў партызанам у іх цяжкай барацьбе.

Каля зруйнаванага памяшкання кінотэатра спешыліся партызаны брыгады Сцяпана Елецкага. Вялікія слаўныя справы за іх плячыма. Толькі пры злучэнні з Чырвонай Арміяй, дзеючы разам з брыгадай Нікалая Кітаева, яны знішчылі 257 і захапілі ў палон 104 фашыстаў.

На шасе пад гукі духавога аркестра ідзе калона совецкіх пехацінцаў.

— Адкуль, хлопцы?

— Партызаны,—адказвае голас з калоны.

— Шчаслівага шляху!—крычаць тыя на развітанне.—Хутка сустрэнемся на фронце.

Калона праходзіць па руінах горада. У кожнага воіна сціскаецца сэрца. Ідуць на захад, туды, дзе грыміць бой. Ідуць біць немца.

Мікола ВІШНЕЎСКІ.

Новыя пастаноўкі ў Першым Беларускім тэатры

Пасля двухмесячнага гастрольнага падарожжа па Нарымскаму краю, вярнуўся ў горад Томск і адкрыў зімовы сезон Першы Беларускі Дзяржаўны ордэна Працоўнага Чырвонага Сцягу Драматычны тэатр.

На спецыяльна абсталяваным параходзе «Варашылаўск» калектыў Першага тэатра наведаў самыя далёкія паўночныя пункты Нарыма.

У гарадах Калпашава, Каргасок, Парабель, дзе ёсць добра абсталяваная сцэна і тэатральныя будынкі, ішлі спектаклі «Хлопец з нашага горада» К. Сіманава, «Апошнія» М. Горкага, «Без віны вінаватыя» А. Астроўскага, «Машанька» А. Афінагенава, «Платон Крэчат» А. Карнейчука, «Урок жыцця» В. Галаўчынера і вялікі канцэрт з урыўкаў п'ес «Партызаны» К. Крапівы, «Рускія людзі» К. Сіманава, беларускіх народных танцаў і спеваў, мастацкага чытання новых твораў беларускіх паэтаў і пісьменнікаў, прысвечаных айчыннай вайне.

Падарожжа прайшло пад знакам моцнай сувязі сібіракоў з прадстаўнікамі беларускага мастацтва.

У Томску Першы тэатр прыступіў да працы над новай п'есаю Е. Рамановіча — «Палешукі», прысвечанай гераічнай барацьбе беларускіх партызан з нямецкімі акупантамі. Ставіць п'есу народны артыст БССР Е. Міровіч, мастак І. Ушакоў, музыка заслужанага дзеяча мастацтва БССР Е. Цікоцкага. У галоўных ролях заняты лаурэат Сталінскай прэміі, народны артыст БССР Г. П. Глебаў, народныя артысты В. І. Владамірскі, Г. Ю. Грыгоніс, артысты Б. К. Кудраўцаў, заслужаныя артысты БССР І. С. Шаціла, О. В. Галіна, С. С. Бірыла, В. П. Пола. Прэм'ера намечана на сярэдзіну снежня гэтага года.

Адначасова з «Палешукамі» ідзе работа па аднаўленню п'есы З. Бядулі «Салавей» і падрыхтоўка да пастаноўкі п'есы М. Горкага «Варвары» ў перакладзе беларускага пісьменніка Кузьмы Чорнага, рэжысура запрошанага з МХАТ І. М. Раеўскага.

У далейшых творчых планах Першага тэатра — вечар беларускіх вадэвіляў і пастаноўка «Рамео і Джульета» В. Шэкспіра ў перакладзе К. Крапівы.

У канцы кастрычніка вышла прэм'ера камедыі Лопе-дэ-Вега «Сабака на сене» ў пастаноўцы заслужанага артыста БССР Л. М. Літвінава.

Мастацкім кіраўніком Першага тэатра прызначан лаурэат Сталінскай прэміі, народны артыст БССР ордэнаносец Глеб Паўлавіч Глебаў.

С. РАВІЧ.

РЭДАКЦЫЙНАЯ КАЛЕГІЯ.
Б-3797.